Het Vriendschapsschoolproject

De Vreedzame School

Blok 6 – We zijn allemaal anders - groep 6

Leo Pauw
Jakob van Sonderen

Versie: februari 2019 ©CED-Groep

Inhoudsopgave

Inleiding **3**

De Vreedzame School en het Vriendschapsschoolproject 3
Een pluriforme samenleving 3
De lessen van blok 6 4
Het Vriendschapsschoolproject 4
Vooroordelen en stereotypen 5
De rol van de leerkracht 6
Doelen van het Vriendschapsschoolproject 8
Ouders 8
Het Vriendschapsschoolproject in schema 10
Voorbeeldbrief voor ouders 11

De lessen **12**

Week 1 – Introductie in de klas
Week 2 – Ontvangst in de klas
Week 3 – Terugblik op bezoek van vriendschapsschool
Week 4 – Het tegenbezoek
Week 5 – Verslag van het tegenbezoek
Week 6 – Terugblik op het Vriendschapsschoolproject

CED groep
Als leren je lief is

Inleiding

De Vreedzame School en het Vriendschapsschoolproject

Dit katern over het Vriendschapsschoolproject hoort bij de lesmappen van De Vreedzame School. In blok 6 (*We zijn allemaal anders*) kan in groep 6 het Vriendschapsschoolproject als alternatief voor de lessen in de lesmap (die gaan over verschillen en overeenkomsten tussen klasgenoten) gebruikt worden.
De Vreedzame School is een programma waarin de klas en de school als een leefgemeenschap worden beschouwd, waarin kinderen zich gehoord en gezien voelen, een stem krijgen, en waarin kinderen leren wat het betekent om een 'democratisch burger' te zijn: open staan voor en kunnen overbruggen van verschillen tussen mensen, een bijdrage leveren aan het algemeen belang, en actief verantwoordelijk willen zijn voor de gemeenschap. Daarmee bieden we kinderen perspectief en hoop. Ze ervaren dat het uitmaakt dat ze er zijn, dat ze 'er toe doen'.
Het hart van De Vreedzame School wordt gevormd door het basiscurriculum. Deze lessenserie bestaat uit een wekelijkse les of activiteit in alle groepen van 30-45 minuten. In het Vriendschapsschoolproject draait het om het aannemen van een open houding tegenover verschillen tussen mensen.

Een pluriforme samenleving

Met De Vreedzame School willen we scholen in staat stellen om hun leerlingen voor te bereiden op deelname aan onze pluriforme samenleving, een samenleving die gekenmerkt wordt door een grote mate van verscheidenheid. Een democratie is per definitie geen monocultuur. Een democratische samenleving is er een die met verschillen kan omgaan. Verschillen van mening, verschillen in gewoontes, verschillen in cultuur. Het 'kunnen omgaan met verschillen' betekent dat je je mening, cultuur, gewoontes niet eenzijdig aan de ander wil opleggen en dat je openstaat voor de ander, voor wie precies hetzelfde geldt. Niet dat je niets over verschillen mag zeggen of ze ter discussie kunt stellen, want juist die discussie is kenmerkend voor een open, democratische samenleving.
Mensen zijn verschillend. In uiterlijk, karakter, bezigheden, status, rijkdom, talenten, in cultuur, religie en in levensovertuiging. En in nog veel meer. We willen de leerlingen enerzijds leren dat het vanzelfsprekend is dat er verschillen zijn, en dat je respect, belangstelling en nieuwsgierigheid voor die verschillen kunt hebben.
En aan de andere kant willen we hen leren dat die verschillen vaak helemaal niet zo groot of zo essentieel zijn. Dat de overeenkomsten tussen mensen groter zijn dan de verschillen.

De Vreedzame School streeft ernaar om kinderen te leren:

1) op een democratische manier met elkaar beslissingen te nemen
2) constructief conflicten op te lossen
3) verantwoordelijkheid te nemen voor elkaar en voor de gemeenschap

CED groep
Als leren je lief is

4) een open houding aan te nemen tegenover verschillen tussen mensen
5) volgens welke principes onze democratische samenleving is ingericht.

Een open houding tegenover verschillen tussen mensen is dus een van de doelen van het programma. De kennis, houding en vaardigheden die onder deze doelstelling vallen (tolerantie, je aan kunnen passen aan andermans regels en gewoonten, respect voor andere levensopvattingen en –stijlen, inleven in de ander, in andere culturen, in andere levensomstandigheden) kunnen natuurlijk niet los worden gezien van de andere doelstellingen. Om goed met verschillen om te kunnen gaan moet je het er met elkaar over kunnen hebben: luisteren, een mening vormen, van mening kunnen veranderen, je eigen mening verdedigen. Om open te staan voor anderen heb je ook het gevoel nodig dat je deel uitmaakt van een samenleving, van een gemeenschap. En je dient – om verschillen te kunnen overbruggen - vaardig zijn in het oplossen van conflicten. Het zal duidelijk zijn dat ook in de andere blokken van De Vreedzame School wordt gewerkt aan het open staan voor en het kunnen omgaan met verschillen.

De lessen van blok 6

Met de lessen en activiteiten in blok 6 willen we een bijdrage leveren aan een positieve omgang van de leerlingen met verschillen tussen mensen. Ieder leerjaar worden in alle groepen enkele weken besteed aan onderwijsactiviteiten die gaan over het leren ontdekken van verschillen en overeenkomsten, en over de wijze waarop we met die verschillen om kunnen gaan. Daarbij breiden we langzaam maar zeker het perspectief uit:

- in groep 1-2 gaat het om het verkennen van de families waar de kinderen uit komen
- in groep 3 gaat het over verschillen en overeenkomsten in de klas, tussen klasgenoten
- in groep 4 staan verschillen en overeenkomsten tussen families centraal
- in groep 5 komen verschillen en overeenkomsten in de schoolgemeenschap aan bod
- **in groep 6 verschillen en overeenkomsten tussen klasgenoten (of verschillen tussen scholen; zie hieronder het Vriendschapsschoolproject)**
- in groep 7 gaat het om levensbeschouwingen
- in groep 8 wordt onderzocht hoe al deze verschillen een stem krijgen in onze democratische samenleving, en hoe we dat in onze democratische samenleving hebben georganiseerd.

Het Vriendschapsschoolproject

In groep 6 bieden we in blok 6 een keuze aan: ofwel de lessen over de verschillen en overeenkomsten tussen klasgenoten, zoals in de lesmap van groep 6 opgenomen, ofwel het Vriendschapsschoolproject. Met dit Vriendschapsschoolproject willen we leerlingen uit groep 6 in contact brengen met leerlingen van groep 6 van een school met een geheel andere populatie. Deze activiteit is niet een losstaand project, maar wordt ingebed in het kader van blok 6: op een positieve manier omgaan met verschillen en overeenkomsten tussen mensen. Het komt niet uit de lucht vallen, aangezien er in alle groepen tegelijkertijd aan dit thema wordt gewerkt, en de leerlingen dus in de voorgaande groepen ook tijdens blok 6 aandacht hebben besteed aan diversiteit.

CED groep
Als leren je lief is

Met het Vriendschapsschoolproject creëren we een gelegenheid waarin leerlingen leren over en in aanraking komen met leeftijdgenoten van een andere school die ook echt 'anders' zijn. Dit 'anders zijn' kan allerlei verschillen omvatten: verschillen in kleur, etniciteit, sociaaleconomische achtergrond, culturele achtergrond, religie, levensbeschouwing, leeftijd, sekse, homo- of heteroseksualiteit en lichamelijke dan wel geestelijke handicaps. De uitwisseling tussen twee groepen 6 kan natuurlijk diverse vormen aannemen. Wij hebben een voorstel uitgewerkt waarbij er een delegatie van de ene groep 6 (acht leerlingen) op bezoek gaat bij de groep 6 van de andere school. En andersom. De hele groep (ook de leerlingen die dus niet daadwerkelijk op bezoek gaan) is wel betrokken bij de voorbereiding van het bezoek, bij de ontvangst en bij de reflectie op deze uitwisseling. In dit katern is, naast een inleiding op het project, een draaiboek opgenomen voor deze uitwisseling, inclusief enkele volledig uitgeschreven lessen die rondom de uitwisseling gegeven kunnen worden.

Vooroordelen en stereotypen

Het doel van de lessen in blok 6 is niet zozeer het aanleren van kennis en vaardigheden, maar vooral het werken aan een *attitude*. We stimuleren een open houding ten aanzien van verschillen, en bestrijden het ontstaan van vooroordelen of stereotypen bij kinderen. Kinderen worden niet geboren met vooroordelen. Wel gaan ze op jonge leeftijd (2 à 3 jaar) verschillen zien tussen mensen, met name verschillen in uiterlijke kenmerken. Van belang is hoe kinderen daarop leren reageren onder invloed van hun omgeving. In het algemeen ontstaat uit wetenschappelijk onderzoek het beeld dat kinderen vanaf de leeftijd van twee à vier jaar vooroordelen ontwikkelen, en dat die vooroordelen zich in de loop van de tijd verder kunnen ontwikkelen tot racistische attitudes. Vandaar het pleidooi van veel pedagogen en psychologen om al op jonge leeftijd te werken aan het voorkomen of bestrijden van vooroordelen. De veronderstelling is dat positieve aandacht voor verschillen op jonge leeftijd ertoe leidt dat deze kinderen later verschillen als meer vanzelfsprekend zullen gaan ervaren in plaats van eng of vreemd.
Onderzoek laat ook zien dat sommige interventies meer helpen dan andere. Van belang lijkt te zijn dat de opvoeders model staan voor de *norm* die wordt uitgedragen. Er zal een soort van 'mission statement' moeten zijn in de organisatie (in dit geval de school), waaruit ondubbelzinnig blijkt waar men voor staat.
Een van de eerste theorieën over het voorkomen en bestrijden van vooroordelen was de *contacthypothese*. Het is een bekend verschijnsel dat mensen geneigd zijn om positieve kenmerken toe te schrijven aan de eigen groep waartoe zij behoren, en negatieve kenmerken aan andere groepen. Bovendien zijn mensen geneigd om bepaalde kenmerken van zowel de eigen groep als de andere groep te overdrijven, en genuanceerder te oordelen over de eigen groep, terwijl men over de andere groep veel generaliserender oordeelt. De contacthypothese stelt, eenvoudig gezegd, dat indien kinderen van jongs af aan in contact komen met verschillende etnische groepen, ze dan minder angsten en vooroordelen zullen ontwikkelen tegenover deze groepen, en op die manier zou racistisch gedrag op latere leeftijd voorkomen worden.
Onderzoek (o.a. Allport, 1954, Pettigrew, 1998) heeft echter laten zien dat er enkele voorwaarden zijn verbonden aan dat contact tussen de verschillende groepen, wil er sprake zijn van een positief effect op het ontstaan van vooroordelen. Meertens (1997) noemt vijf voorwaarden:

CED groep
Als leren je lief is

1. Een *gelijke status* tussen de verschillende groepen. Dat is vaak ingewikkeld omdat de status veelal bepaald wordt door de bredere sociale omgeving. Een voorbeeld hiervan: in een Zweeds centrum voor buitenschoolse opvang speelden meisjes nauwelijks tafeltennis, ondanks het feit dat ze dat graag deden. Ze zeiden van zichzelf dat ze het niet goed konden, oefenden daardoor minder, en haalden dus ook niet het niveau van de jongens. Na ingrijpen van de leiding, waarbij speciale 'meisjesuren' ingesteld werden, speelden de meisjes veel meer (onder elkaar), waardoor het niveau omhoogging, en ze na verloop van tijd weer samen met de jongens konden spelen.
2. Het hebben van een *gemeenschappelijk doel*. Samenwerking stimuleert het overwinnen van vooroordelen. Als er een sterk gemeenschappelijk doel is, dan let men niet meer zo op wie allochtoon is, of een jongen is, enzovoort.
3. Het voortdurend *weerleggen* van stereotypen. Volwassenen moeten systematisch reageren als ze met stereotypen worden geconfronteerd. Opmerkingen als 'Esma is een beetje dom, want ze spreekt raar Nederlands' mogen niet onopgemerkt blijven.
4. Er dient voldoende *intimiteit* te zijn in de groep. Het contact moet voldoende intensief zijn, gevoelens moeten kunnen worden uitgewisseld, groepsgrenzen moeten doorbroken kunnen worden.
5. Volwassenen staan model voor de *norm* die wordt uitgedragen. Er zal een soort van 'mission statement' moeten zijn in de organisatie, waaruit ondubbelzinnig blijkt waar men voor staat.

Meertens concludeert dat we niet zomaar vooroordelen afleren door kinderen de gelegenheid te bieden verschillen te ervaren, maar vooral door *de manier waarop we omgaan* met de reacties van de kinderen op die confrontatie.

De rol van de leerkracht

Het is dus van groot belang om een dagelijkse praktijk te creëren waarin positief omgaan met verschillen de normaalste zaak van de wereld is. Een onopzettelijke manier van doen die gebruikelijk is op school: 'zo doen wij dat hier'. Een paar voorbeelden:

- jongens en meisjes zitten altijd om en om in de kring
- groepen zijn altijd met jongens en meisjes
- groepen zijn wisselend zodat je niet altijd met dezelfde kinderen samenwerkt
- er is aandacht voor hoogtijdagen die bij verschillende culturen horen
- er staat een bord bij de ingang met alle verjaardagen, bijzondere gebeurtenissen en hoogtijdagen van culturen die er op school zijn
- in de inrichting van het lokaal (afbeeldingen, posters, poppen, boeken) zijn de verschillende achtergronden van de kinderen of van onze samenleving terug te vinden (cultuur, huidskleur)
- bij probleemgedrag van klasgenoten tolerantie kunnen opbrengen voor overlast
- en medeverantwoordelijkheid nemen voor het oplossen van problemen die daarover ontstaan.

De rol die de leerkracht speelt is zoals altijd heel belangrijk. Hiervoor bespraken we al de noodzaak om als volwassene voortdurend stereotyperingen te corrigeren. Laat geen opmerking voorbijgaan die haaks staat op de doelen van dit blok!
Het is van belang als leerkracht model te staan (en als team). In dat verband is het goed om te kijken naar de verschillen binnen de eigen groep. Welke kinderen zijn in onze groep vertegenwoordigd (wel/geen handicap; etnische achtergrond; jongens/meisjes; dik/dun; groot/klein; oud/jong). Hoe tolerant bent u zelf als leerkracht eigenlijk als het gaat om verschillen tussen kinderen? Natuurlijk zijn er grenzen, maar moet altijd alles precies volgens een strikte lijn, of mogen kinderen daarvan afwijken?

Een paar aanbevelingen voor het eigen gedrag van de leerkracht passend bij dit blok:

- geef leerlingen enige keus in wat ze mogen doen; zorg dat er elke dag iets te kiezen valt
- zeg niet altijd nee als een kind vraagt of hij of zij iets op een andere manier mag doen
- zorg dat de verschillende achtergronden van de leerlingen of van onze samenleving terug te vinden zijn in het lokaal (cultuur, huidskleur)
- laat leerlingen over zichzelf vertellen: specifieke hobby maar ook allergie, handicap ...
- niet alle leerlingen hebben dezelfde behoeftes en dezelfde aanpak nodig; sommigen mogen iets wat een ander niet mag
- zorg dat leerlingen met speciale leerbehoeften of opvallen gedrag ook hun plek krijgen in de groep (tolerantie bij de andere leerlingen)
- geef leerlingen de gelegenheid om een bijdrage aan de klas te leveren die verschillen tussen kinderen benadrukt (een jongen die allerlei poppetjes uit verschillende landen verzamelde, werd uitgelachen ; tot dat hij zijn verzameling meenam naar de klas en er over vertelde)
- waardeer verschillen als u ze ziet: *'Ik vind het leuk om te zien hoe verschillend jullie er allemaal uitzien'*
- maar benadruk ook de overeenkomsten, met name tussen kinderen die op een bepaalde manier sterk van elkaar verschillen
- corrigeer kinderen of collega's als ze gedrag vertonen dat haaks staat op de doelen van dit blok (een andere leerlinge uitschelden voor 'Turk'); gebruik die momenten om het gewenste gedrag aan te leren
- wees u bewust van uw eigen oordelen en vooroordelen (bijvoorbeeld: over het milieu of gezin waar een leerling uitkomt; huidskleur in een tekening is niet altijd roze)
- wees u bewust van hoe verschillend u uw leerlingen behandelt; onderzoek uw eigen voorkeuren en vooroordelen; stel uzelf deze vragen:
  - *welke leerlingen lijken het meest op u? welke het minst?*
  - *welke leerlingen merkt u het meeste op? welke het minst?*
  - *welke leerling raakt u het meest aan? waarom? welke leerling nooit? waarom?*
  - *welke leerling is het meest anders dan andere?*
- onderzoek bij welke gezinnen u zich het meest betrokken voelt, en waardoor dat komt.
- zorg voor een gezamenlijk beleid en optreden als schoolteam
- geef leerlingen vaak de gelegenheid om elkaar te helpen of hulp aan elkaar te vragen

Doelen van het Vriendschapsschoolproject

Hoewel het project het Vriendschapsschoolproject heet, en uit onderzoek bleek dat de mogelijkheid tot het sluiten van vriendschappen een voorwaarde is voor het stimuleren van contact tussen groepen die van elkaar verschillen, moeten we direct vooraf vaststellen dat het niet reëel is om van een tijdelijk project als dit te verwachten dat er echte vriendschappen ontstaan. Dat vraagt om een langdurige aanpak met veel contactmomenten, waarin de kinderen vaak bij elkaar op bezoek komen, en daar ontbreekt de tijd voor. Bovendien laten vriendschappen zich ook niet makkelijk aansturen (kinderen moeten toevallig 'bij elkaar passen'). Het hoogst haalbare is dat er misschien vanuit de kinderen zelf een vervolg aangegeven wordt in de privésfeer, en wellicht dat er door jarenlange contacten met een school er meer ontstaat dan deze tijdelijke uitwisseling in groep 6.

We hopen dat activiteiten als deze invloed hebben op het ontstaan van vooroordelen of stereotypen. Wat we er in ieder geval mee willen bereiken is dat kinderen minimaal één keer op een positieve en gestructureerde manier in aanraking komen met leeftijdgenoten die flink verschillen van henzelf. Mogelijk neemt dat eventuele koudwatervrees weg. Het laat kinderen zien dat onze samenleving een pluriforme samenleving is, maar dat er binnen die pluriformiteit heel veel overeenkomsten bestaan: we zijn natuurlijk ook allemaal kinderen die houden van *gamen*, sporten, enzovoort. Vandaar dat we in de lessen eromheen veel aandacht besteden aan de 'persoonlijke' informatie die kinderen opdoen over hun leeftijdgenoten van de andere school. We hopen dat de leerlingen de ervaring opdoen dat leeftijdgenoten die flink van hen verschillen, toch ook veel overeenkomsten vertonen. Mogelijk dat daardoor generalisatie op kan treden: de positieve ervaringen van de kinderen met déze leeftijdgenoten worden veralgemeniseerd naar de hele groep waar zij toe behoren.

De bijbehorende lessen zijn bedoeld om met de kinderen te reflecteren op hun ervaringen. Reflectie is nodig om de ervaringen die kinderen opdoen te verwerken tot kennis, inzicht, vaardigheden of houdingen. Het mooiste is als die reflectie af en toe ook plaats kan vinden sámen met de kinderen van de vriendschapsschool. Praten met elkaar over verschillen en overeenkomsten waar beide 'partijen' bij zijn maakt dat de reflectie veel persoonlijker wordt, en daarmee verder komt dan algemene beelden of stereotypen.

Met opname van dit Vriendschapsschoolproject in het programma van De Vreedzame School willen we, zoals gezegd, ervoor zorgen dat er in ieder geval ergens in de schoolloopbaan van de kinderen zo'n uitwisseling plaatsvindt. Nog mooier zou zijn als er een langdurige samenwerking met de bewuste vriendschapsschool zou ontstaan. Uiteraard is dat aan de scholen zelf, maar het zou jammer zijn als de samenwerking zich zou beperken tot deze eenmalige activiteit in groep 6.

Ouders

Het is zinvol om de ouders van de kinderen bij dit project te betrekken. Als er al vooroordelen zijn bij jonge kinderen, dan krijgen ze die van huis uit mee. Daarom is het van belang dat de ervaringen die de leerlingen op school opdoen ondersteund worden door de ouders, en niet direct weer afgebroken.

Het betrekken van de ouders bij dit project kan op verschillende manieren:

CED groep
Als leren je lief is

- In ieder geval met een brief waarmee ze geïnformeerd worden. Zie de voorbeeldbrief hieronder.
- Een andere mogelijkheid is ouders te laten helpen, bijvoorbeeld met vervoer.
- Eventueel kunnen enkele ouders ook aanwezig zijn bij de activiteiten, of bij de reflectie achteraf.
- Of er kan een presentatie aan de ouders van de klas worden verzorgd.

Het Vriendschapsschoolproject in schema

Het project beslaat in principe 6 weken.

Wk	School A	School B
1	**introductie** in de klas, waarin **voorbereiden van de ontvangst** van het bezoek van de andere school	introductie in de klas, waarin voorbereiden bezoek aan de andere school
2	**ontvangst** van een delegatie van acht leerlingen van school B; een ochtend een gezamenlijke activiteit	bezoek van 8 leerlingen aan groep 6 van school A; gezamenlijke activiteit
3	**reflectie** op het bezoek van de kinderen van de vriendschapsschool; plus voorbereiding van het tegenbezoek	presentatie aan eigen klas van de opgedane indrukken en reflectie
4	**bezoek** van acht leerlingen aan de andere school	ontvangst van 8 leerlingen van de klas van school A
5	**presentaties** en verslag van het bezoek en reflectie	reflectie op het bezoek van de kinderen van de vriendschapsschool
6	**terugblik** en laatste reflectie; bespreken hoe het contact met de groep en de kinderen kan worden onderhouden; tips voor groep 6 van volgend jaar	terugblik en laatste reflectie; bespreken hoe het contact met de groep en de kinderen kan worden onderhouden; tips voor groep 6 van volgend jaar

Voorbeeldbrief voor ouders

Beste ouder/verzorger,

De komende weken wordt in de groep van uw kind het Vriendschapsschoolproject uitgevoerd. Dit gebeurt in het kader van het programma De Vreedzame School, waarin in blok 6 wordt ingegaan op verschillen en overeenkomsten tussen mensen. Bij het Vriendschapsschoolproject gaat het om het ontdekken van overeenkomsten en verschillen tussen leeftijdgenoten van een andere school, met een andere schoolbevolking. Onze 'vriendschapsschool' is de ……..-school. Een deel van de leerlingen van onze groep 6 gaat op bezoek bij de groep 6 van de ……..-school. En een deel van de leerlingen van groep 6 van de andere school komt op tegenbezoek.

In Nederland wonen veel mensen met verschillende achtergronden. Doordat er zoveel verschillende mensen wonen, is het van belang dat je elkaar leert kennen en dat je elkaar probeert te begrijpen. Door middel van het Vriendschapsschoolproject komen leerlingen met een verschillende achtergrond met elkaar in contact. Hoewel de leerlingen in een aantal opzichten zullen verschillen van elkaar, zijn er natuurlijk ook veel overeenkomsten. We hopen dat de kinderen die overeenkomsten ontdekken, en zo ervaren dat verschillen niet eng zijn, maar heel gewoon, en misschien zelfs positief.

Er zal dus een groepje kinderen uit onze groep 6 naar de andere school gaan voor een bezoek van een dagdeel. Indien we op u een beroep kunnen doen voor het vervoer, zou u ons dat dan willen melden?

We hopen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Voor vragen of opmerkingen kunt u zich wenden tot …….

Met vriendelijke groet,

…….

Literatuur

Allport G.W. (1954), *The Nature of prejudice*. Reading. MA: Addison-Wesley.

Meertens R. (1997). Verminderen van vooroordeel en discriminatie. Een overzicht van de sociaal-psychologische literatuur. In: H. de Witte (red.) *Bestrijding van racisme en rechst extremisme*. Leuven, ACCO.

Pettigrew T.F. (1998), Intergroup Contact Theory. *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.

Vandenbroeck M. (2004), Het ontstaan van vooroordelen. In: A. van Keulen (red.) *Jonge kinderen discrimineren niet. Omgaan met diversiteit in kindercentra en op school.* Uitgeverij SWP, Amsterdam.

CED groep
Als leren je lief is

Lessen behorend bij

Het Vriendschapsschoolproject

De Vreedzame School

(blok 6 – groep 6)

Week 1 - Introductie in de klas

Doel blok 6: Een open houding bij de leerlingen ten aanzien van verschillen tussen mensen.

Leskern: Introductie van het Vriendschapsschoolproject in de klas, waarbij het thema diversiteit (overeenkomsten en verschillen) wordt besproken.

Materiaal: Agenda op bord of flap
Voor elke leerling een potlood en een papiertje
Kopie voor elke leerling van het **Werkblad Bingo**
Kopie voor elke leerling van **Werkblad 'Ik verwacht dat …'**
Kopie voor elke leerling van het **Sollicitatieformulier**
Logo blok 6

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor de agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken indien de situatie of uw groep daartoe aanleiding geeft.

Agenda

- Binnenkomer
- Wat gaan we leren?
- Face to face
- Het vriendschapsschoolproject
- Wat hebben we geleerd?
- Afsluiter

Binnenkomer

Verschillen-Bingo

Ieder kind krijgt een kopie van het **Werkblad Bingo**. De bedoeling is om door de klas te lopen, en steeds een medeleerling over een hokje te bevragen. Als de ander een **verschillend** antwoord of een andere voorkeur heeft dan jijzelf, dan vul je zijn of haar naam in in het desbetreffende hokje. Je mag niet twee keer dezelfde naam opschrijven. De bedoeling is om

het hele blad vol met namen te krijgen. Degene die als eerste zijn of haar blad vol heeft, roept BINGO, en mag alle namen oplezen van het blad en aangeven wat er verschillend was.

Nabespreking:

- was het makkelijk of moeilijk iemand te vinden die verschilde van jou?
- was je verbaasd over iemands antwoord?
- denkt iemand dat het onmogelijk is om iemand te vinden die op alle vragen een ander antwoord zou geven dan jij? (als iemand hierop ja zegt, probeer dan te laten zien dat het wel kan.)

Wat gaan we leren?

- Vertel de leerlingen dat we aan een blok met nieuwe lessen van De Vreedzame School gaan beginnen. Dit blok heet *We zijn allemaal anders*. De komende lessen gaan erover dat iedereen anders is en dat dat heel gewoon is. Daarom heten de lessen: *We zijn allemaal anders*. Die lessen doen we in de hele school, maar in iedere groep zijn de lessen ook weer anders. In groep 3 ging het over de klas, in groep 4 over de families, in groep 5 over mensen in onze school. In onze groep gaan we in dit blok een 'vriendschapsschoolproject' doen. Schrijf de titel van het blok op het bord: WE ZIJN ALLEMAAL ANDERS. Leg uit dat we allemaal verschillen van elkaar. Dat we allemaal anders zijn. De een heeft zwart haar, de ander blond. De een vindt bloemkool lekker, de ander juist niet. De een vindt voetbal leuk, de ander zwemmen. In De Vreedzame School vinden we het belangrijk dat we allemaal, ondanks die verschillen, toch goed met elkaar kunnen samenleven en samenwerken. Het zou mooi zijn als we die verschillen kunnen accepteren. Dat we zien dat er ook veel overeenkomsten zijn, naast die verschillen.
- Vandaag wil ik met jullie praten over een project dat we gaan doen: het vriendschapsschoolproject. Ik zal er straks meer over vertellen, maar het gaat over het onderzoeken van verschillen en overeenkomsten tussen kinderen van onze klas en kinderen van een groep 6 van een andere school.
- Vraag een leerling de agenda punt voor punt voor te lezen, leg uit wat de onderdelen betekenen en vraag of het akkoord is.

Face to face

Zet de kinderen in de kring, en geef ze een potlood en een papiertje. Vertel dat we nu eerst eens gaan kijken naar verschillen en overeenkomsten tussen ons. Dat doen we met behulp van *TweePraat* (om alle leerlingen actief te maken):

- Maak tweetallen en bij oneven aantal een drietal.
- Demonstreer kort met een leerling de bedoeling van *TweePraat*: om en om kort iets noemen.
- Vertel de leerlingen dat ze *TweePraat* doen over de volgende vraag: '*Vind vijf dingen waarin jullie verschillen van elkaar en vijf overeenkomsten*'

CED groep Als leren je lief is

.

- Geef kort denktijd. Laat ze tegenover elkaar zitten. Ze krijgen 3 minuten om 5 dingen te vinden waarin ze verschillen van hun partner, en 5 overeenkomsten.
- Degene met de grootste handen van het tweetal mag beginnen. Laat de leerlingen een halve minuut brainstormen. Observeer of de tweetallen goed van beurt wisselen. Laat ze de verschillen en overeenkomsten opschrijven op hun papiertje.
- Daarna wisselen van partner, nieuwe tweetallen, en herhalen.
- Nabespreking met de hele groep: schrijf veel voorkomende overeenkomsten en verschillen op het bord.
- Bespreek: welke verschillen zijn belangrijk? Welke niet? Zijn er kenmerken bij waar mensen zelf voor hebben gekozen? Welke hebben ze gekregen? Welke kunnen ze veranderen? En welke niet?
- Vraag de leerlingen na te denken of ze klasgenootjes en vrienden hebben die precies hetzelfde zijn als zijzelf.
- De leerlingen zullen er achter komen dat iedereen wel een beetje of juist heel anders is.
- Vat samen:

Verschillen zijn leuk. Dan kun je bijvoorbeeld ook eens meekijken bij een judoles van een vriendje terwijl je zelf een andere sport doet. Of je vriendin kan je helpen met moeilijke rekensommen, omdat zij daar iets minder moeite mee heeft dan jij. Jij kan haar weer helpen met taal, of knutselen, sporten of iets anders omdat jij daar beter in bent dan zij of hij. Van verschillen kun je dus leren en dat maakt het spannend. Er zijn behalve verschillen ook altijd overeenkomsten met de ander. Je vrienden buiten deze school gaan ook gewoon naar school, wonen misschien in dezelfde buurt en vinden computerspellen ook het leukst om te doen.

Het V riendschapsschoolproject

- Vertel iets over verschillende mensen die in Nederland wonen. Bijvoorbeeld mensen met verschillende culturen, verschillende kleuren haar, sommigen zijn gehandicapt, sommigen spreken een andere taal, sommigen vieren geen Kerstmis maar andere feesten. Omdat er zo veel verschillende mensen wonen in Nederland, is het belangrijk om andere mensen te proberen te begrijpen. Elkaar proberen te begrijpen doe je bijvoorbeeld door de ander te ontmoeten en te kijken hoe zijn of haar school eruit ziet en hoe mensen wonen, enzovoort. Als je andere mensen ontmoet dan kun je erachter komen of je iemand aardig vindt of niet.
- Leg uit dat wij een project gaan doen om verschillen en overeenkomsten te onderzoeken tussen kinderen van onze klas en kinderen van een heel andere school: de …….-school. Dat is een school in een heel andere buurt. Het is de bedoeling dat er twee keer 8 kinderen van onze klas een bezoek aan de andere klas gaan brengen. En we ontvangen twee keer 8 leerlingen van de andere school in onze klas.

- Het project ziet er ongeveer zo uit (in steekwoorden op het bord):
  1. **voorbereiding van de ontvangst** van het bezoek: welke ideeën hebben wij over activiteiten die we kunnen doen met de kinderen uit die andere klas?
  2. **ontvangst** van acht leerlingen van de andere school die een ochtend bij ons op bezoek komen; we doen dan met die kinderen een gezamenlijke activiteit
  3. een **terugblik**; plus de **voorbereiding van het tegenbezoek**
  4. **bezoek** van acht leerlingen van onze klas aan de andere school
  5. **presentatie** van indrukken van het bezoek en terugblik
  6. **terugblik** op het hele vriendschapsschoolproject
- Hebben jullie nog vragen?
- Nu hebben wij alvast twee vragen aan jullie:
  1. We doen er natuurlijk allemaal aan mee, maar er kunnen maar acht kinderen op bezoek. Wie vindt het leuk om op bezoek te gaan? Daar mag je even over nadenken. Jullie krijgen allemaal een **sollicitatieformulier** mee (zie achter deze les), dat je in kunt vullen als je dat wilt, en ..... (noem een dag) inleveren bij mij. Uiteindelijk kies ik dan acht kinderen uit die op bezoek kunnen gaan.
  2. Hebben jullie al ideeën wat we zouden kunnen doen als we bezoek krijgen van de kinderen uit die andere klas? Hebben jullie gelijk al ideeën? (Schrijf ze op het bord). Je mag er ook even een nachtje over slapen, dan komen we er …… (noem een dag of tijdstip) weer op terug.

Plannen maken voor de ontvangst

- Vertel: Volgende week krijgen wij acht kinderen op bezoek van de andere school. Vertel dat we dan in ieder geval een opdracht doen in tweetallen over **'hoe het er thuis aan toe gaat'**. Waarin we gaan kijken naar de verschillen in de gewoonten en regels bij ons thuis en bij de andere kinderen thuis. Kijken of er verschillen zijn.
- U kunt zelf natuurlijk ook nog een voorstel doen. Een hele leuke creatieve werkvorm is **De Bozbezbozzel** (zie Week 2 hieronder).
- Maar we gaan ook eens kijken welke ideeën jullie hebben over wat we kunnen doen op die ochtend, en welke afspraken we daar over kunnen maken.
- Maak viertallen. Ieder viertal krijgt een placemat, met vier vakjes aan de randen en één vak in het midden. Ieder schrijft zijn of haar eigen ideeën eerst op in het eigen vakje. Dan licht ieder kort die ideeën toe. En daarna proberen ze tot een of meer gezamenlijke ideeën te komen, die ze in het middelste vakje opschrijven.
- Bespreek met de hele groep de ideeën en voorstellen en maak samen een keuze voor de invulling van de ochtend.
- Een andere mogelijkheid is om volgende week gemengde viertallen te maken (waarbij de acht leerlingen van de andere school die dan op bezoek zijn, gekoppeld worden aan de acht leerlingen die het tegenbezoek gaan doen), en die gemengde subgroepen aan het werk te

CED groep Als leren je lief is

- zetten aan verschillende opdrachten. Ze zouden daar bij het tegenbezoek aan verder kunnen werken om dan aan het einde van de ochtend wellicht een presentatie te kunnen houden. (Maar dit vraagt natuurlijk afstemming met de leerkracht van de vriendschapsschool). Enkele ideeën hieronder:

Mogelijke thema's	**Mogelijke inhoud opdracht**
Muziek	Samen ontdekken van en luisteren naar verschillende muziekstijlen. **Presentatie**: act op muziek, muziek maken, optreden, dans, playback
Toneel	Samen een toneelstuk maken (diversiteit, verschillen etc.) **Presentatie**: toneelstuk
Mode	Samen een kledingstuk ontwerpen. **Presentatie**: modeshow voor gemaakte kledingstuk
Vakantie	Gebruik fantasie om met z'n vieren een vakantieverhaal te verzinnen. **Presentatie**: vertellen over vakantieverhaal
Opstel schrijven	Samen iets schrijven, bijvoorbeeld over het vriendschapsschoolproject. Wat was leuk en wat minder? **Presentatie**: opstel voorlezen, en wordt gepubliceerd in schoolkrant
Collage	Samen een collage maken over een bepaald onderwerp. **Presentatie**: collage presenteren
Foto's	Samen een fotoverhaal maken. Het verhaal past bijvoorbeeld in het kader 'jouw wereld, mijn wereld'. Of 'mijn school, jouw school'. **Presentatie**: fototentoonstelling
Kunst maken	Samen een groot schilderij maken waaraan iedereen meewerkt. Bedenk samen een onderwerp. **Presentatie**: tentoonstelling

- Verdeel de taken, en spreek af wie wat wanneer voorbereidt; bijvoorbeeld: een ontvangstcomité (wie?), eventuele rondleiding (wie wil dat doen? wat gaan ze vertellen over de school? met wie laten ze de kinderen kennismaken? enz.). Neem geen risico; zorg voor een goede voorbereiding!

Ik verwacht dat…

- Leg uit dat we nu individueel het **Werkblad 'Ik verwacht dat …'** in gaan vullen. Hiermee brengen we in kaart wat de leerlingen voorafgaande aan het project denken over de kinderen

CED groep
Als leren je lief is

- van de andere school. We kunnen dan na de kennismaking kijken of er iets is veranderd in de beelden en verwachtingen.
- Neem de werkbladen in als ze zijn ingevuld. Bespreek eventueel kort een paar van de verwachtingen. Maar reageer er niet inhoudelijk op.

Wat hebben we geleerd?

Het doel van deze les was om jullie iets te vertellen over het project dat wij gaan doen: het vriendschapsschoolproject. En waarom we dat gaan doen. Vraag bij een of twee kinderen wat zij denken over *waarom* we dit project gaan doen. Wat nu precies de bedoeling is. Als de essentie niet goed is overgekomen, leg dan nog eens uit. Anders kun je volstaan met de vraag of er nu nog vragen zijn.
Het doel van de les was ook om de ontvangst voor te bereiden. Is dat gelukt? Is alles nu duidelijk? Moeten we nog iets regelen?

Afsluiter

De juf zegt…

Alle leerlingen staan arm in arm in de kring. De leerkracht roept een opdracht, voorafgegaan door: '*De meester/juf zegt…*'. Opdrachten die niet worden voorafgegaan door '*De meester/juf zegt ..*' worden genegeerd. Hier volgen een aantal mogelijke opdrachten:

- *buig voorover*
- *kijk naar links*
- *kijk naar rechts*
- *steek je ellebogen omhoog*
- *ga op je hurken zitten*
- *raak je neus aan raak je rechterhand met je linkerhand aan*
- *krab je rechteroor*
- *krab je linkeroor*
- *loop naar rechts*
- *spring op en neer.*

Doordat iedereen aan elkaar vastzit gaat de groep samenwerken. Na de oefening geeft de groep zich hiervoor (nog steeds vastzittend) een applaus.

Na de les

Hieronder vindt u de activiteiten waarmee u kennis en vaardigheden uit deze les in de praktijk brengt.

Leerkracht:

- **zorg dat jongens en meisjes om en om zitten in de kring**
- **zorg dat groepjes zoveel mogelijk zijn samengesteld uit jongens en meisjes**
- **zorg dat groepjes wisselend worden samengesteld zodat niet altijd dezelfde kinderen samenwerken**

Logo blok 6 ophangen

Hang het logo van blok 6 (zie achter deze les) op het Vreedzame School-prikbord, of op een andere goed zichtbare plaats, zoals op de deur van de klas.

Informatie

Leg boeken en andere informatie neer over verschillen tussen mensen, culturen, groepen, enzovoort.

Werkblad Verschillen-Bingo

Vul in elk vakje een naam in van iemand die verschilt van jou, die een andere voorkeur heeft.

Favoriete TV-programma	Achtergrond/ cultuur	Favoriete vakantie	Land waar je graag naar toe wil	Rechts- of linkshandig
Favoriete eten thuis	Kleur van ogen	Favoriete ontbijt	Land waar je niet naar toe wilt	Favoriete sport
Dit doe ik in de zomer	Wel of geen knuffel	Favoriete vak in school	Favoriete zanger(es)	Wel of geen oma of opa
Wel of geen huisdier	Favoriete hobby	Waar je bent geboren	Lopend/fietsend /met de bus naar school	Wel of niet op een sportclub
Favoriete CD	Enigskind of broers/zussen	Oudste/jongste in gezin	Woont in flat/rijtjeshuis/ …	Favoriete snoep

Werkblad 'Ik verwacht dat …'

Als ik nadenk over de kinderen van de andere school, dan denk ik dat ze:

Ik denk dat ze verschillen van ons in:

We zijn allemaal anders

Sollicitatieformulier voor het Vriendschapsschoolproject

Waarom wil jij meedoen aan het bezoek aan de Vriendschapsschool? Wat lijkt je er leuk aan?

Week 2 - De ontvangst in de klas

Doel blok 6: Een open houding bij de leerlingen ten aanzien van verschillen tussen mensen

Leskern: Ontvangst van en kennismaking met de kinderen uit de andere school.

Materiaal: Agenda op bord of flap
Kopie voor elke leerling van het **Werkblad Hoe gaat het bij jullie thuis?**
Kopieën (voor elk tweetal) van het **Werkblad Verschillen**
Eventueel kopie voor elke leerling van **Werkblad De Bozbezbozzel 1**
Eventueel kopie voor elke leerling van **Werkblad De Bozbezbozzel 2**
Eventueel voor elk tweetal een groot tekenpapier en wascokrijtjes

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor de agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken indien de situatie of uw groep daartoe aanleiding geeft.

Agenda

- Ontvangst en kennismaking
- Binnenkomer
- Wat gaan we doen?
- Eventuele rondleiding
- Gewoonten en regels bij jullie thuis
- Eventueel: De Bozbezbozzel
- Afsluiting en vooruitblik

N.B.: Doe in ieder geval de opdracht *Gewoonten en regels bij jullie thuis*. We willen in een vroeg stadium de kinderen bewust maken van de verschillen, en daar samen (waar kinderen van beide scholen bij aanwezig zijn) over praten.
Verder is de invulling afhankelijk van uw eigen ideeën en/of die van uw leerlingen. Het zal gebruikelijk zijn om eerst een ontvangst en kennismaking te doen, en daarna wellicht een rondleiding, verzorgd door enkele van uw leerlingen.

Ontvangst en kennismaking

Zorg voor een hartelijke ontvangst, waarbij de klas kennismaakt met de gasten. De ontvangst is goed voorbereid, en er staan stoelen klaar.

Binnenkomer

Doe eventueel een binnenkomer, om het ijs wat te breken. Misschien hebben uw leerlingen een idee over welke binnenkomer geschikt is. U kunt ook onderstaande binnenkomer nemen:
Sta op, ga zitten

Laat de leerlingen opstaan als ze in een van de volgende categorieën vallen (en daarna weer gaan zitten). Laat de leerlingen opstaan als ze:

- lopend naar school komen
- van appelsap houden
- van trefbal houden
- van spannende boeken houden
- ooit een wedstrijd hebben gewonnen
- graag naar tekenfilms op tv kijken
- zelf hun bed opmaken
- enzovoort.

Wat gaan we doen?

Neem de agenda van de ochtend met de groep door, en leg nog even kort het doel uit van deze ochtend.

Eventuele rondleiding

Als er met de groep een rondleiding is voorbereid, dan kan deze nu plaatsvinden. Zorg dat enkele (communicatie vaardige) leerlingen deze taak op zich hebben genomen, en dat het team weet dat ze door de school gaan lopen.

Gewoonten en regels bij jullie thuis

- Als iedereen weer terug is, dan kan de rest van het programma starten.
- Vertel zoiets als: 'We hebben bij dit Vriendschapsschoolproject bewust gekozen voor een school die heel anders is dan de onze, met andere kinderen. We zijn nieuwsgierig en beginnen eerst eens te onderzoeken welke verschillen er eigenlijk zijn. We gaan straks in

CED groep
Als leren je lief is

- tweetallen een opdracht doen die gaat over hoe het er bij ons thuis aan toegaat. Elk gezin is anders. Elk gezin heeft zo zijn eigen gewoonten en regels over hoe het wel en niet hoort. Toen ik klein was bijvoorbeeld aten we elke zondag een eitje bij het ontbijt. Zo zijn er vast bij jullie ook allemaal van dat soort gewoontes, die in elk gezin anders zijn. Bijvoorbeeld:
  - *doe je je schoenen wel of niet uit als je binnenkomt?*
  - *klop je op de slaapkamerdeur van je ouders als je binnen wilt komen?*
  - *moet jij je je eigen bed opmaken?*
  - *is het ontbijt elke dag hetzelfde?*
  - *gaan jullie in het weekend naar de kerk of de moskee?*
  - *moet je je eigen vuile kleren in de wasmand doen?*
  - *doe jij de badkamerdeur op slot?*
  - *hoe vaak moet je je kamer opruimen?*
  - *ontbijten jullie samen?*
  - *welke taal spreken jullie thuis?*
  - *welke feestdagen vieren jullie thuis?*
  - *wat deden jullie met je eerste melktand die je verloor?*
  - *mogen jullie zelf snoep pakken?*
- De opdracht in elk tweetal is om die gewoonten en regels in jullie eigen huis eerst individueel op te schrijven, en daarna de verschillen te zoeken.
- Maak gemengde tweetallen (voor zover mogelijk): gemengd in de zin van één gast gekoppeld aan een leerling
- uit uw klas. Dat betekent dus ook een aantal niet-gemengde tweetallen (bestaande uit louter leerlingen van uw klas).
- Laat ze in het tweetal eerst individueel het **Werkblad Hoe gaat het bij jullie thuis?** invullen.
- Vervolgens in het tweetal samen **Werkblad Verschillen** invullen.
- Laat dan plenair voor de hele groep elk gemengd tweetal de geconstateerde verschillen presenteren.

Hoe de ochtend nu verder verloopt is afhankelijk van de invulling die is bedacht. Het kan een gezamenlijke gymles zijn, of iets heel anders. U kunt ook gebruik maken van onderstaande creatieve werkvorm, waarbij kinderen op een ontspannen manier aan een gezamenlijke creatieve opdracht werken.

De Bozbezbozzel

- Leg uit dat we iets gaan doen waarbij we in tweetallen straks samen moeten werken.
- Vraag de klas of ze er straks zelf voor willen zorgen dat de acht gasten verdeeld zijn over de tweetallen.
- Lees het gedicht van Cees Buddingh voor:

De Bozbezbozzel

De Bozbezbozzel lijkt wat op
Een jenk, maar heeft een klein're
kop Zijn poten staan steeds twee
aan twee Net als bij een
stekelree.

Hij hinnikt als een maliepaard,
En als het sneeuwt heeft hij een staart.

Wanneer die staart zijn kop zou
zijn, Was hij precies een
spieringzwijn.

En als hij zeven staarten
had. Een kolossale
kolbakrat.

Nu lijkt hij nog het meeste op
Een jenk, maar met een klein're kop.

- Geef de kinderen allemaal een exemplaar van **Werkblad De Bozbezbozzel 1** (achter deze les). Lees het gedicht nog eens samen met de kinderen door. Vraag wat is dit voor een dier? Vraag door totdat de kinderen begrijpen dat het een fantasiedier is.
- Vertel dan de opdracht. Ze moeten met behulp van **Werkblad De Bozbezbozzel 2** (achter deze les) eerst invullen hoe zij denken dat De Bozbezbozzel eruit ziet, om daarna **samen** één tekening te maken van De Bozbezbozzel. Ze mogen hun eigen fantasie gebruiken. En ze moeten dus overleggen over hoe het dier er uit moet gaan zien.
- Deel grote vellen dik tekenpapier uit (minimaal A3; liefst nog groter). En indien mogelijk wasco-krijt.
- Laat ze een tijdje werken aan de tekening. Laat ze hun naam eronder zetten.
- Hang alle tekeningen op (als een zichtbare herinnering aan het bezoek).

CED groep
Als leren je lief is

Afsluiting en vooruitblik

Als de ochtend bijna voorbij is, praat dan even met de hele groep (inclusief de bezoekers) na. Hoe ze het gevonden hebben. En blik vooruit naar de volgende stap: het tegenbezoek. Bedank iedereen voor de gezellige ochtend.

Werkblad 'Hoe gaat het bij jullie thuis?'

Elk gezin is anders. Elk gezin heeft zo zijn eigen gewoonten en regels over hoe het wel en niet hoort. Zo zijn er vast bij jullie ook allemaal van dat soort gewoonten, die in elk gezin anders zijn.
Bijvoorbeeld:

Gewoonte of huisregel	**Hoe gaat dat bij jou thuis?**
doe je je schoenen wel of niet uit als je binnenkomt?	
klop je op de slaapkamerdeur van je ouders als je binnen wilt komen?	
moet jij je je eigen bed opmaken?	
is het ontbijt elke dag hetzelfde?	
gaan jullie in het weekend naar de kerk of de moskee?	
moet je je eigen vuile kleren in de wasmand doen?	
doe jij de badkamerdeur op slot?	
hoe vaak moet je je kamer opruimen?	
ontbijten jullie samen?	
welke taal spreken jullie thuis?	
welke feestdagen vieren jullie thuis?	
wat deden jullie met je eerste melktand die je verloor?	
mogen jullie zelf snoep pakken?	
eten jullie met mes en vork?	
handen wassen voor je gaat eten?	
mag je met je handen eten? bij welke gerechten?	
zijn er dingen die jullie niet mogen eten vanwege je geloof? (bijv. varkensvlees)	
help je met afwassen?	
mag je zelf weten wanneer je televisie kijkt? of zijn er regels? welke?	

CED groep
Als leren je lief is

Werkblad 'Verschillen

Gewoonte of huisregel	**Dat is bij ons verschillend:**
doe je je schoenen wel of niet uit als je binnenkomt?	
klop je op de slaapkamerdeur van je ouders als je binnen wilt komen?	
moet jij je je eigen bed opmaken?	
is het ontbijt elke dag hetzelfde?	
gaan jullie in het weekend naar de kerk of de moskee?	
moet je je eigen vuile kleren in de wasmand doen?	
doe jij de badkamerdeur op slot?	
hoe vaak moet je je kamer opruimen?	
ontbijten jullie samen?	
welke taal spreken jullie thuis?	
welke feestdagen vieren jullie thuis?	
wat deden jullie met je eerste melktand die je verloor?	
mogen jullie zelf snoep pakken?	
eten jullie met mes en vork?	
handen wassen voor je gaat eten?	
mag je met je handen eten? bij welke gerechten?	
zijn er dingen die jullie niet mogen eten vanwege je geloof? (bijv. varkensvlees)	
help je met afwassen?	
mag je zelf weten wanneer je televisie kijkt? of zijn er regels? welke?	

Werkblad De Bozbezbozzel 1

De Bozbezbozzel

De Bozbezbozzel lijkt wat op
Een jenk, maar heeft een klein’re kop Zijn poten staan steeds twee aan twee Net als bij een stekelree.

Hij hinnikt als een maliepaard,
En als het sneeuwt heeft hij een staart.

Wanneer die staart zijn kop zou zijn, Was hij precies een spieringzwijn.

En als hij zeven staarten had. Een kolossale kolbakrat.

Nu lijkt hij nog het meeste op
Een jenk, maar met een klein’re kop.

Werkblad De Bozbezbozzel 2

Lijf en leven (Is hij dik of dun? Vliegt, zwemt, jaagt of graast? Leeft 's nachts of overdag? In de sneeuw, tropisch bos, woestijn of weiland?)

Grootte (Hoe groot?)

Vacht of vel? (Zacht of stug? Stekels, schubben of rimpels? Verschillende soorten of één soort vel/vacht?)

Poten (Hoeveel? Vinnen, vleugels, zwemvliezen, of klauwen? Hoe zien ze eruit?

Staart (Hoeveel? Hoe ziet het er uit? Lang of kort?)

Oren (Hoeveel? wat voor vorm? Wat is er bijzonder aan?)

Ogen (Hoeveel? Hoe zien ze eruit? Wat is er bijzonder aan?)

Neus (Waar zit de neus? Hoe ziet het eruit? Hoeveel? Is er iets bijzonders mee?)

Week 3 – Terugblik op bezoek van vriendschapsschool

Doel blok 6: Een open houding bij de leerlingen ten aanzien van verschillen tussen mensen

Leskern: Met de klas terugblikken en reflecteren op het eerste bezoek van de kinderen van de vriendschapsschool. Introductie van het begrip 'vooroordeel'. En indien nodig het tegenbezoek voorbereiden.

Materiaal: Agenda op bord of flap
Voor iedere leerling een **geel kaartje** (met daarop het woord VOOROORDEEL) en een **groen kaartje** (met het woord OORDEEL/MENING) – zelf maken!

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor de agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken indien de situatie of uw groep daartoe aanleiding geeft.

Agenda

- Binnenkomer
- Wat gaan we leren?
- Vooroordeel of oordeel?
- Terugblik op het bezoek
- Voorbereiding van het tegenbezoek
- Wat hebben we geleerd?
- Afsluiter

Binnenkomer

De 'wave'

Zet de stoelen in een hele dichte kring, zo dat er geen ruimte is tussen de stoelen. U zit er zelf ook tussen. Vraag: 'Wie weet wat een *wave* is bij een sportwedstrijd? OK, we gaan een soort wave doen.' Sta dan op, waardoor er een stoel vrijkomt. En vertel: 'De wave begint bij de leerling links van de open stoel, die op de lege stoel gaat zitten. Dan gaat de volgende zo snel mogelijk op zijn stoel zitten, enzovoort. Laten we het eens proberen.' Laat de groep een keer oefenen. 'OK, probeer nu de andere kant op! Heel goed. We zijn klaar om te spelen.'
Leg uit dat u HET bent. Uw doel is om op een lege stoel te komen voordat een van de

leerlingen erop is gaan zitten. De opdracht voor de klas is om de wave zo snel mogelijk uit te voeren, zodat het u niet lukt om een lege stoel te vinden. De persoon die HET is, krijgt een minuut om een lege stoel te vinden. Als het niet gelukt is, kies dan een ander uit die HET wordt.
Bij de nabespreking ga je in op hoe het voelt om buiten een groep te staan en erin te willen. Kijk of er iemand is die medelijden heeft met degene die buiten de groep staat.

- hoe voelde het om HET te zijn?
- hoe voelde het om de ander er steeds buiten te houden?

Vraag naar situaties die vergelijkbaar waren? Ben je weleens in die positie geweest? Hoe voelde dat?

Wat gaan we leren?

Vertel dat we vandaag gaan terugblikken op het eerste deel van de uitwisseling in het kader van het Vriendschapsschoolproject. Neem de agenda door en vraag of iedereen akkoord is.

Vooroordeel of een oordeel?

- Schrijf het woord VOOROORDEEL op het bord en trek er een cirkel omheen.
- Schrijf dan het woord OORDEEL op het bord, en doe hetzelfde.
- Bespreek het verschil tussen *oordeel* en *vooroordeel*. Als je ergens een *oordeel* over hebt, denk je daar op een bepaalde manier over. Dat is je mening. Noem daarbij voorbeelden uit de interviews van de leerlingen of laat ze die zelf noemen.
- Een *vooroordeel* is als je al een mening hebt over iets of iemand zonder dat je weet hoe het echt is. Welke vooroordelen leven er in de groep? Met welke vooroordelen worden de leerlingen buiten de klas of school geconfronteerd? Geef ruimte voor negatieve ervaringen en gevoelens.
- Bespreek het verschil tussen een mening of een oordeel hebben over iets, en een vooroordeel hebben.
- Vraag voorbeelden van vooroordelen. Noem er anders zelf een paar: *zwarte mensen zijn dom; mannen kunnen niet strijken*. Vertel dat er natuurlijk mannen zijn die niet kunnen strijken, en dat er natuurlijk ook wel domme zwarte mensen zullen zijn, maar dat er ook mannen zijn die wél kunnen strijken, en dat er ook heel veel slimme zwarte mensen zijn.
- Leg nog eens uit dat een vooroordeel een bewering is die niet waar is, een vergissing. Je hebt een mening, terwijl je eigenlijk er te weinig van weet om een mening te hebben.
- Geef dan alle kinderen twee kaartjes: een geel kaartje met daarop het woord VOOROORDEEL en een groen kaartje met daarop het woord OORDEEL/MENING. Ze mogen hun kaartje ophouden als je een zin opleest:
- Geef een bewering: ‘oude mensen zijn saai’.

- Geef alle kinderen even bedenktijd.
- Vraag of ze hun gele of hun groene kaartje ophouden (niet te veel naar elkaar kijken; zelf nadenken!).
- Ga zo door met onderstaande voorbeelden (een aantal beweringen, waarvan sommige een vooroordeel zijn en ook een paar een oordeel of een mening bevatten):
  - *Marokkaanse jongens zijn relschoppers (= vooroordeel)*
  - *spinazie is vies (= oordeel/mening); maar kan ook een vooroordeel zijn! Leg het verschil uit: het hangt er vanaf of je het zelf hebt geproefd, of dat je het aanneemt.*
  - *meisjes kunnen niet voetballen (= vooroordeel)*
  - *als een kind gepest wordt is het zijn eigen schuld (= vooroordeel)*
  - *rood haar is mooi (= oordeel/mening)*
  - *Hayat kan goed dansen*
  - *meisjes kunnen beter dansen dan jongens*
  - *alle Marokkanen gaan naar de moskee*
  - *Tim houdt van voetballen*
  - *alle jongens houden van voetballen.*
  - *alle Nederlandse kinderen zijn brutaal.*

  Bedenk met de klas nog enkele vooroordelen.

Vat samen:

Een vooroordeel is een mening zonder kennis van zaken: je hebt ergens een mening over, zonder dat je er genoeg van af weet. Een oordeel mag je hebben, een vooroordeel niet. Daar doe je vaak mensen mee te kort.

Terugblik op het eerste bezoek

- Bespreek met de groep hoe het is gegaan. Eerst in algemene zin, maar daarna vooral ook over de kinderen.

  Laat kinderen verslag doen van persoonlijke informatie die ze hebben gekregen over kinderen. Met name wat er nu anders was!
- Vraag aan de klas of wij misschien vooraf ook vooroordelen hadden tegenover de andere kinderen? Hadden we vooraf andere ideeën dan nu? Is er iets veranderd in hoe we over ze denken?

Voorbereiding van het tegenbezoek

Bespreek indien nodig de voorbereidingen van het tegenbezoek.

CED groep
Als leren je lief is

Afsluiter

Bekijk de Lijst met Binnenkomers en Afsluiters. Kies er een van of kies onderstaand voorstel.

Evenwicht

- Maak een rij op lengte. Maak tweetallen van bijna gelijke grootte staan. Ga tegenover elkaar staan.
- Ze zetten de tenen tegen elkaar en houden de handen vast. De tweetallen leunen nu beide rustig achterover, lichaam recht, armen aan het eind gestrekt. Laat twee leerlingen het even voordoen. Wieg vervolgens zachtjes heen en weer, terwijl je elkaar een mop of verhaaltje vertelt.
- Dezelfde tweetallen strekken hun armen naar voren en plaatsen hun handpalmen naar elkaar en leunen nu rustig naar voren. Lichaam gestrekt houden. Laat twee (andere) leerlingen het even voordoen.
- Dezelfde tweetallen gaan met de schouders tegen elkaar aan staan, zij aan zij, met de armen over elkaar. Ze leunen tegen elkaar. Nu tillen ze het binnenste been op en kruisen dat over hun buitenste been, zodat ze beiden nog maar op één been staan. Laat twee (andere) leerlingen het even voordoen.
- Dezelfde tweetallen gaan met de ruggen plat tegen elkaar aan staan en leunen naar achter. Ze steunen tegen elkaar. Ze zetten nu kleine stapjes vooruit, de ruggen blijven plat tegen elkaar. Laat twee (andere) leerlingen het even voordoen. Ze maken nu samen een praatje, of vertellen een leuke mop aan elkaar.

Sluit de les af met een positieve waardering van hun inzet en betrokkenheid, en vat nog even samen wat we nu hebben afgesproken en hoe het volgende week precies gaat.

Week 4 – Het tegenbezoek

Tijdens deze week vindt het tegenbezoek plaats. Zorg dat de leerlingen een digitale camera meenemen, om foto's te maken. Er wordt van hen verwacht dat ze volgende week een presentatie houden over hun bezoek. De kapstok voor hun verslag en presentatie wordt gevormd door:

1. wat hebben ze daar gedaan?
2. verschillen en overeenkomsten ten aanzien van de school (het gebouw, de omgeving)
3. het lokaal (hoe het eruit zag, de inrichting, de materialen)
4. de kinderen (uiterlijk, gedrag, gewoonten).

Week 5 – Verslag van het tegenbezoek

Doel blok 6: Een open houding bij de leerlingen ten aanzien van verschillen tussen mensen

Leskern: Met de klas terugblikken en reflecteren op het bezoek van leerlingen van onze klas aan de vriendschapsschool, aan de hand van hun presentaties. Introductie van het begrip 'discriminatie'.

Materiaal: Agenda op bord of flap
Elke leerling een pen of potlood en een velletje papier

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor de agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken indien de situatie of uw groep daartoe aanleiding geeft.

Agenda

- Binnenkomer
- Wat gaan we leren?
- Discriminatie en vooroordeel
- Terugblik op het tegenbezoek
- Wat hebben we geleerd?
- Afsluiter

N.B.: In deze les houden de leerlingen die op bezoek bij de vriendschapsschool zijn geweest een korte presentatie van hun indrukken. Hiervoor moeten zij zich enigszins hebben voorbereid. Ze hebben foto's gemaakt met de digitale camera, en deze kunnen wellicht via een beamer of smartboard geprojecteerd worden. Daarnaast kunnen zij iets vertellen over: wat ze daar gedaan hebben, iets over de school, het lokaal, en de kinderen. Misschien kunnen ze al een aantal verschillen én overeenkomsten noemen.

Binnenkomer

Bekijk de Lijst met Binnenkomers en Afsluiters uit de lesmap van De Vreedzame School. Kies er een van of kies onderstaand voorstel.

Overeenkomsten

De leerkracht noemt een paar namen van leerlingen die voor de klas moeten komen staan of in de kring. De leerkracht noemt rustig één voor één een naam en geeft ondertussen denktijd aan de klas. Dan vraagt de leerkracht: waarom moeten deze leerlingen allemaal voor de klas of in de kring komen staan? Wat hebben ze hetzelfde? Bijvoorbeeld: spijkerbroek, rokje, paardenstaart, veters in de schoen, oorbellen. Degene die de overeenkomst ontdekt, mag vervolgens zelf een overeenkomst bedenken en leerlingen met die overeenkomst voor de klas of in de kring sturen. Degene die de overeenkomst ontdekt mag vervolgens een overeenkomst bedenken.

Wat gaan we leren?

Haal de vorige les even terug, en vraag wat er in die les is besproken. Zorg dat het begrip vooroordeel weer terugkomt. Vertel dat we nu gaan terugblikken op het tegenbezoek, en dat we benieuwd zijn naar de ervaringen van onze klasgenoten. We gaan het ook hebben over het begrip 'discriminatie'.

Discriminatie en vooroordeel

- Schrijf het woord DISCRIMINATIE op het bord. Leg uit dat mensen met een vooroordeel over iemand vaak overgaan op *discriminatie*: iemand negatief beoordelen of behandelen op grond van iets waar die ander helemaal niets aan kan doen (bijvoorbeeld ras, huidskleur, sekse). Zorg ervoor dat de groep goed begrijpt wat discriminatie is.
- Vertel dat we met elkaar gaan praten over gebeurtenissen waarbij ze zich gediscrimineerd voelden, of dat ze zagen of merkten dat iemand gediscrimineerd werd. Dat doen we met behulp van *TweePraat.*
- Demonstreer kort met een leerling de bedoeling van *TweePraat*: om en om kort iets noemen.
- Maak tweetallen en bij oneven aantal een drietal.
- Laat ze de zin afmaken '*Ik voelde me gediscrimineerd of zag een ander die gediscrimineerd werd toen ….*'
- Geef kort denktijd. Degene met de grootste handen van het tweetal mag beginnen. Laat de leerlingen een paar minuten uitwisselen. Observeer of de tweetallen goed van beurt wisselen.
- Bespreek in de grote groep een paar voorbeelden uit de tweetallen, en kies er een uit om in een rollenspel uit te laten spelen voor de klas. Geef het betreffende groepje even de tijd om de rollen te verdelen en zich goed voor te bereiden.

CED groep
Als leren je lief is

- Laat het groepje hun rollenspel uitvoeren.
- Vraag na afloop aan de klas van wat voor soort vooroordeel hier sprake is. Praat over hoe de mensen in het rollenspel anderen beoordeelden zonder kennis of zonder genoeg te weten van de ander.
- Nabespreking: waarom is het slecht om te oordelen voordat je alle feiten kent? wat kan er dan gebeuren? Wat gebeurt er als mensen dat met jou doen? hoe voel je je dan? heb je zelf vooroordelen? discrimineer je zelf wel eens iemand?

Presentaties en verslag van het tegenbezoek

- Laat de kinderen die op bezoek zijn geweest een korte presentatie houden. Hiervoor moeten zij zich enigszins hebben voorbereid. Ze hebben foto's gemaakt met de digitale camera, en deze kunnen wellicht via een beamer of smartboard geprojecteerd worden. Daarnaast kunnen zij iets vertellen over: wat ze daar gedaan hebben, iets over de school, het lokaal, en de kinderen. Misschien kunnen ze al een aantal verschillen én overeenkomsten noemen.
- Geef gelegenheid tot vragen.
- Bespreek eventueel ook de vragen van de vorige les nog eens over vooroordelen en over eventuele verandering daarin.

Afsluiting

In onze groep?

Bespreek met de klas de situatie in de eigen groep:

- hebben wij eigenlijk **in onze eigen klas** ook vooroordelen?
- wie vindt dat hij of zij wel eens beoordeeld wordt door anderen zonder dat ze genoeg weten van hem of haar?
- wat kunnen we ons voornemen?

Geef zelf wat voorbeelden uit de praktijk. Bijvoorbeeld: dat jezelf altijd vanzelf denkt dat jongens geen knuffel hebben; of dat meisjes niet kunnen voetballen. Zorg dat de inhoud van de les wordt toegepast op de échte situatie in de groep! Benut dus ook voorvallen die er mee te maken hebben.

Week 6 - Terugblik op het Vriendschapsschoolproject

Doel blok 6: Een open houding bij de leerlingen ten aanzien van verschillen tussen mensen

Leskern: Met de klas terugblikken en reflecteren op het hele Vriendschapsschoolproject.

Materiaal: Agenda op bord of flap
Leerlingen hebben allemaal een pen of potlood en een **blad papier met een tabel met twee kolommen**: links de namen van alle leerlingen uit de klas, en rechts een open ruimte (moet leerkracht even zelf maken en kopiëren!).
Voor iedere leerling een kopie van het **Werkblad 'Eerst dacht ik ...'**

Voorgesteldel lesopbouw

Hieronder vindt u een voorstel voor de agenda. Voel u vrij om hiervan af te wijken indien de situatie of uw groep daartoe aanleiding geeft.

Agenda

- Binnenkomer
- Wat gaan we doen?
- Doel van het Vriendschapsschoolproject
- Wat dachten we eerst?
- Terugblik en verschillen en overeenkomsten
- Wat denken we nu?
- Hoe verder met onze vriendschapsklas?
- Tips voor groep 6 volgend schooljaar
- Afsluiting

N.B.: Indien mogelijk en gewenst kunnen bij deze les enkele ouders worden uitgenodigd.

Binnenkomer

Overeenkomsten vinden

- Leerlingen hebben allemaal een papier met een tabel met twee kolommen: links de namen van alle leerlingen uit de klas, en rechts een open ruimte.
- Opdracht: loop door de klas, en ga bij elke leerling op zoek naar één ding dat je met elkaar gemeen hebt, waarin je hetzelfde bent (een interesse, een vaardigheid, een voorkeur, een afkeur, etc.). Als ze iets vinden, schrijven ze het op hun papier achter de desbetreffende naam. Dan door naar de volgende enzovoort. Doe 5 of 10 minuten of zo lang als er belangstelling is. Stimuleer de leerlingen om niet te blijven steken in uiterlijke, zichtbare zaken, maar vooral ook te kijken naar onzichtbare, 'innerlijke' zaken of activiteiten.
- Bespreek daarna met de klas: was het moeilijk of makkelijk om gemeenschappelijke dingen te vinden? Heb je iets gehoord dat je verraste?

Wat gaan we doen?

Zet de groep in de kring. Haal de vorige les even terug, toen we het gehad hebben over discriminatie en vooroordeel. Wie weet nog waar het toen over ging? Vertel dat we vandaag het vriendschapsschoolproject gaan afsluiten, door er nog één keer over te praten. Vraag een leerling de agenda op te lezen, en vraag of iedereen akkoord is.

Doel van het Vriendschapsschoolproject

Het is zinvol om nog even terug te halen waar het allemaal om begonnen was. Het richt de aandacht van de leerlingen op waar het om gaat.

- In de eerste les heeft u iets verteld over dat er zoveel verschillende mensen in Nederland wonen. Bijvoorbeeld mensen met verschillende culturen, verschillende kleuren haar, sommigen zijn gehandicapt, sommigen spreken een andere taal, sommigen vieren geen Kerstmis maar andere feesten. Omdat er zo veel verschillende mensen wonen in Nederland, is het belangrijk om andere mensen te proberen te begrijpen. Anders ontstaan er misschien allerlei ruzies of irritaties, die helemaal niet nodig zijn. Elkaar proberen te begrijpen doe je bijvoorbeeld door de ander te ontmoeten en te kijken hoe zijn of haar school eruitziet en hoe mensen wonen, enzovoort. Als je andere mensen ontmoet dan kun je erachter komen of je iemand aardig vindt of niet, en je ontdekt misschien dat die andere helemaal niet zo anders is dan je eerst dacht.
- Wij hebben nu een project gedaan waarin we verschillen en overeenkomsten tussen kinderen van onze klas en kinderen van een heel andere school hebben onderzocht. Tenminste, dat hebben we niet allemaal zelf gedaan, maar een aantal kinderen namens onze klas. Nu ben ik wel benieuwd naar of jullie elkaar inderdaad een beetje beter hebben leren kennen, en of jullie ervaren hebben dat de anderen helemaal niet zo anders waren, en misschien best aardig.

CED groep
Als leren je lief is

Wat dachten we eerst?

- Vertel dat u nu graag eerst eens van de klas wil weten wat ze dachten voordat we hieraan begonnen. U kunt hierbij gebruik maken van de ingenomen werkbladen van de eerste les ('Ik verwacht dat …'). Maar u kunt ze ook gewoon op een nieuw blaadje iets laten opschrijven. Dat doen we met Tafelrondje per Tweetal:
  - Zet zacht een muziekje op. Laat tweetallen maken door even in het lokaal rond te lopen tot de muziek stopt, en ze met de dichtstbijzijnde klasgenoot een tweetal maken.
  - Deel het **Werkblad 'Eerst dacht ik …'** uit.
  - De vraag is: *wat je dacht over de kinderen van die andere klas op die andere school?*
  - Geef kort denktijd, en geef aan wie mag beginnen (bijvoorbeeld: wie de grootste voeten heeft).
  - De leerling die het eerst aan de beurt is, schrijft één van zijn of haar antwoorden op.
  - De andere leerling krijgt nu de pen en het papier en schrijft één van zijn of haar antwoorden op.
  - **Laat ze vooralsnog alleen het bovenste stukje invullen!!**
  - De leerlingen blijven om de beurt werken aan de gezamenlijke opdracht.
  - Bespreek met de hele klas wat ze hebben ingevuld.

Wat denken we nu?

- Laat ze weer terugkeren in de tweetallen die het eerste deel van het werkblad EERST DACHT IK …. ingevuld hebben, en vraag of ze nu het tweede, onderste deel willen invullen: EN NU DENK IK ….
- Houd een gezamenlijke nabespreking, waarbij elk tweetal iets vertelt over of ze nu anders aankijken tegen de kinderen van de andere school.

Hoe verder met onze vriendschapsklas?

Het schooljaar is bijna voorbij, maar misschien vonden de kinderen het zo leuk dat ze toch nog contact willen houden met de andere klas. Bespreek met de groep wat ze daarvan vinden. Er zijn wellicht contacten ontstaan op sociale media, en er zouden natuurlijk voor het nieuwe schooljaar ook best een paar plannen kunnen worden gemaakt. Alleen hebben ze daar hun nieuwe juf of meester voor nodig.

CED groep
Als leren je lief is.

Tips voor groep 6 volgend schooljaar

- Bespreek met de groep: 'Het is de bedoeling dat de nieuwe groep 6 volgend schooljaar hetzelfde gaat doen als jullie nu gedaan hebben, met een nieuwe groep 6 van de andere school. Hebben jullie misschien suggesties of tips zodat het volgend jaar misschien nog leuker kan worden?'
- Schrijf alles op het bord of flap, en bewaar deze suggesties (stop ze in de map, geef ze aan de schoolleiding of externe begeleiders).

Afsluiter

Bedank de kinderen voor hun bijdrage en geef ze een opsteker. Zeg zoiets als onderstaande:

Dat er in de wereld veel mensen zijn die iets van jullie kunnen leren. Overal is oorlog, en staan mensen elkaar naar het leven, en zijn mensen vaak bang voor verschillen. Laten wij verstandiger zijn. Verschillen horen erbij, en zijn ook leuk. Bovendien zijn er vaak veel meer overeenkomsten dan verschillen tussen mensen.

Doe eventueel nog een afsluitend spelletje. Bijvoorbeeld:

Ontdek het dier

Kinderen zitten in de kring. De volwassene start het spel. Hij of zij staat op en doet een dier na (beweging én geluid). Gaat weer zitten, en vraagt aan de groep om te raden welk dier het was. Vingers! De volwassene geeft iemand de beurt om het dier te raden. Als hij of zij het goed heeft, dan moet hij of zij het dier nog een keer nadoen en vervolgens dit dier veranderen in een ander dier: geleidelijk verandert hij of zij de bewegingen en het geluid van het eerste dier totdat het nieuwe dier is ontstaan. Als hij hiermee klaar is, mag de groep (vingers!) raden welk dier het was. De volwassene (of een kind dat is aangewezen) geeft de beurt aan iemand, en als die het goed heeft mag hij of zij hetzelfde gaan doen. Doe het een keer of vier à vijf, en stop er dan mee.

CED groep Als leren je lief is

Werkblad

EERST DACHT IK ……..

(Wat zat er in je hoofd toen je aan de andere kinderen dacht vóór we begonnen met het Vriendschapsschoolproject?)

EN NU DENK IK ……..

(Wat zit er nú in je hoofd als je denkt aan die andere kinderen?)